

JAPAQ SHAMURATOV DÓRETIWSHI - KOMPOZITOR SÍPATÍNDÁ XALÍQQA TANÍLÍWÍ

Saparniyazov Berdaq Jalgasbaevich

Nókis qánigelestirilgen mádeniyat mektebi “Milliy muzıka” bólimi oqıtıwshısı.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.11180155>

Annotaciya. Bul maqalada baqsı birinshi melodist kompozitor Japaq Shamuratov dóretiwshi - kompozitor sıpatında shıǵarǵan namaları, pesalarǵa arnap jazǵan shıǵarmaları sonıń ishinde «Súymegenge súykenbe» komediyası haqqında sóz etilgen.

Gilt sózi: Baqsı, melodist, kompozitor, pesa, shıǵarma, drama, muzıka, qosıq, koncert, saxna, spektakl.

NATIONWIDE RECOGNITION OF JAPAK SHAMURATOV AS A CREATIVE COMPOSER

Abstract. This article describes the songs written by the melodic composer Japak shamuratov as a composer-performer, as well as the works he wrote for plays, including the comedy "Súymegenge súykenbe".

Key word: Bakhshi, melodist, composer, play, works, drama, music, ensemble, concert, stage, performance.

ВСЕНАРОДНОЕ ПРИЗНАНИЕ ДЖАПАКА ШАМУРАТОВА КАК ТВОРЧЕСКОГО КОМПОЗИТОРА

Аннотация. В этой статье рассказывается о песнях, написанных композитором-мелодистом джапаком шамуратовым в качестве композитора-исполнителя, а также о произведениях, которые он написал для пьес, в том числе комедии «Súymegenge súykenbe».

Ключевое слово: Бахши, мелодист, композитор, пьеса, произведения, драма, музыка, ансамбль, концерт, сцена, спектакль.

Japaq Shamuratov dóretiwshilik kompozitorlıq jolında kem-kemnen tájriybe bolıp júyrik qıyalı oy-sezimi mudamı jańa ırǵaqlarǵa, namalarǵa tolıp, turmıstıń ózi kórsetken ájayıp ózgeris hám waqıyalarına, xalıqtıń talabına say etip jańadan-jańa namalar dóretip shıǵarǵan namaların xalqımızdın miynet jeńisine, xalqımızǵa arnaydı.

Xalqımızdın kúndelikli qolǵa kirgizip atırǵan tabıslarına, jetiskenliklerine hár bir jańalıqlarına, ilis texnikasınıń jetisip otırǵan alǵa ilgerlewshilerine, miynet jeńisine arnap «Zemnasos», «Paxta qosıǵı» “Pillekesh qızlar”, “qaharman shopan”, “gúres”, “Málikajan-mákkejan”, “Batır qızlar” “Toylatar miynet seni”, “Dańqlı watan”, “Xalqım”, “miynet-baxıt”,

“Jańa qala”, “Kosmanavt qızǵa”, “Jeńis baǵı”, «Universalshı dostıma», “Nókisim”, “Sawınshı qızǵa”, “Qızlar qosıǵı”, “Jaylawǵa kel”, qusaǵan taǵıda kóp sanlı qosıqların sulıw ırǵaq, bezekler berip kórkemlik jaqtan jetilistirip qosıqshılar reperturan bayıtıwǵa salmaqlı usıl qosıqlar dóreledi.

Japaq Shamuratov óziniń kompozitorlıq jolında joqarıdaǵı atı atalǵan qosıqlar menen birge koncertlerde aytıwǵa, xalıq namalarına júdá jaqın jeńil janrdaǵı oynaqı lapar (chastushka) túrindegi házil xarakterdegi qosıqlar shıǵaradı. Bul qosıqlar kompozitorıń dórtiwshilik uqıbınıń hár tárepleme óskenligin hár qıylı janrda da jetiskenliginen derek berid.

“Oynasın”, “Tolqın”, hámde “sonday kúldim” qosıqları kompozitorıń yoshlı qosıqlarınan orın alıp, bul qosıqlarǵa, oyınlar saxnalastırıwı, sonday-aq háweskerler dógerekleriniń koncert programmaların keńnen orın aldı.

Japaq Shamuratov kóp ǵana massalıq qosıqlar, sazlar, dóretiw menen bir qatarda drammalıq shıǵarmalarǵa, p’esalarǵa muzıkalar jazıp, Qaraqalpaq teatr saxnasın kórkemlik jaqtan bayıtıwǵa, respublikamızdıń muzıka mádeniyatına óziniń salmaqlı úlesin qosa bildi.

Muzıka pesalarǵa, dramalarǵa kompozitor, Komponeec, Tumanyan, Shafrannikov hám Alımjan Xalimovlarlar menen uzaq jıllar birge islesip, tvorchestvolıq tıǵız baylanısta kóplegen muzıkalar jazdı.

Kompozitor Tumanyan menen birge S.Majitovtıń «Baǵdagúl», M.Darıbaevtıń «Kóklen batır» p’esalarına hám «Gárip ashıq» p’esasına, sonday-aq V.Shafrannikov birlikte Jolmırza Aymurzaevtıń «Leytenant Elmuratov» taǵı basqa kóplegen pesalarǵa muzıkalar jazdı.

Qaraqalpaq muzıkasınıń jetik mamanı bolıp jetilisen kompozitor alımjan Xalimov penen Japaq baqsı Shamuratovtıń kompozitor uzaq jıllar birge islesiwı óziniń jemisin beredi. Japaq baqsı Shamuratov kompozitor Alımjan Xalimovtan teoriyalıq jaqtan jaqınnan tálim aldı. Qaraqalpaq xalıq namaların jaqsı biletuǵın ataqlı baqsı J.Shamuratovtan xalıq nama-qosıqların Alımjan Xalimovta úyrenip bir-birine járdem berip hám járdem alıp, sońın ala avtorlıqtı Sapar Xojaniyazovtıń «Súymegenge súykenbe» Amet Shamuratovtıń «Aral qızı», J.Aymurzaevtıń «Aygúl Abat», Berdaq hám taǵı basqa pesalarına muzıkalar jazadı.

1945-jılı belgili dramaturg Sapar Xojaniyazovtıń «Súymegenge súykenbe» pesası tiykarında jazǵan muzıkalı draması úlken atbısqa eristi. J.Shamuratov hám A.Xalimovlar birinshi Qaraqalpaq muzıkalı komediyasını jaratıp Qaraqalpaq teatr iskusstvosın jańa janr menen bayıttı. J.Shamuratovtıń «Súymegenge súykenbe» sońınan «Aygúl abat» p’esalarına jazǵan muzıkaları kórkemligi jaǵınan hám tereń mazmunı menen tamashagóylerdiń dıqqatın ózine tartıp, úziliksiz qızıǵıwshılıq arttıradı. Bul pesalardaǵı jazılǵan namalarda jailǵanı menen

xarakterlenedi. Xalıq qosıqlarınıń ayrıqshalıgın, bir-birinen ózgeeshlilerin, kóp túrliligin hám hár tárepleme jaqsı bilgen hám meńgergen baqsıǵa bul pesadaǵı waqıyaǵa, mazmunına qaray qosıq hám arıyalarǵa say keletuǵın etip xalıqtıń kewlinen shıǵatuǵın dárejede aytarlıqtay etip kompozitor-dóretiwshilik uqıbın iske salǵanın aytıp ótiwge boladı. Usınday úlken sheberlik hám mamanlıq penen taqlanǵan hám qayta islengen, dóretilgen qosıq namalar, arıyalar Aygúl menen Abattıń, Aysanem hám Awezdiń arıyaları kópshilikke keńnen taralıp xalıqlıq iskusstvoǵa xalqımız tárepinen súyip aytatuǵın qosıqlarǵa aylanadı.

Házirgi waqıtta bul qosıqlar koncert programmalarında atqarılıp kelmekte hám tıńlawshılar tárepinen jaqsı qabıl alınıp kelmekte.

Sonıń menen birge «Súymegenge súykenbe» komediyası jámiyetshiligimizge keńnen belgili bolǵan hám xalqımız tárepinen súyip tıńlaytuǵın milliy repertuarlarımızdıń biri bolıp qaldı.

Sońǵı jıllar ishinde «Súymegenge súykenbe» komediyası Respublikamızdan tısqari Ózbekistan, Túrmenstan, Qırǵızstan, Xorezmniń kóplegen jerlerinde tabıslı qoyılıp tamashagóylerdiń dıqqatın ózine awdaradı. Hár qanday komediyanıń jaqsı shıǵıwına muzıka jetekshi rol` atqaradı. Melodiyalıq jaqtan anıq xalıq qosıqları tiykarında jazılǵanlıǵı menen «Súymegenge súykenbe» komediyasındaǵı qosıq-nama arıyaları ayrıqsha dıqqattı ózine awdaradı.

1957-jılı 24-yanvardan 3-fevral aralıǵında Tashkent qalasında ótkerilgen Qaraqalpaq ádebiyatı hám iskusstvosınıń «10» kúnligi Qaraqalpaqstanda muzıka iskusstvosınıń tariyxında úlken waqıya boldı. On kúnlük Qaraqalpaqstan muzıkası menen draması gúllenip óskenliginiń ayqın gúwası boldı. Onda J.Shamuratov penen A.Xalımovtıń «Súymegenge múykenbe» muzıkalı draması basqada spektakleri menen tamashagóyler tárepinen qarsı alınadı. Usı jılları J.Shamuratov penen A.Xalımovtıń «Súymegenge súykenbe», «Aygúl Abat», «Berdaq» muzıka dramaları xalqımız tárepinen úlke qızıǵıwshılıq penen kútip alınadı.

Ondaǵı jazılǵan qosıq, arıyalar xalqımızdıń súyip tıńlaytuǵın hám qosıqshılarımızdıń súygen qosıqlarına aylanadı hám olardıń kúndelikli koncert repertuarlarınan keńnen orın aladı.«Súymegenge súykenbe» muzıkalı dramasında Aysanemniń arıyalarınan barlıǵıda júdá sheber hám sulıw jazılǵan namalar bolıwı menen bul arıyaların kóbisi qızlarımızdıń súyip aytatuǵın qosıqlarına aylanadı. Bul arıyalar házirgi kúnde de keńnen aytılıp kiyatır. Olardan «Adıńnan», «Qosıq aytsam», «Gúl shıraylı», «Awezim» hám taǵı basqa dsha Aysanemniń arıyaların ayrıqsha atap ótsek orınlı boladı. Sonday-aq bul muzıkalı komediyaǵa Ğodalaqtıń

arıyalarınan «Kelsin janan», «Bir shıq janım», «Naz uyqısı», «Tússin jamalın» basqada kóplegen arıyalardı hám qosıqlardı ayırıqsha atap ótiw kerek.

Bul arıyalarında sol waqıtları sheber atqarğan Toxta Romanova, Gúlخان Sherazıevalardıń atqarıwındağı Aysenemniń arıyaların tıńlağanlar házirde magnit lentasına jazılıp qoyılğanın efirden úlken súyispenshilik penen tıńlaydı. Sonday-aq Abdulla Saparǵalıevtıń atqarıwındağı Ğodalaqtıń arıyaları xalqımız yadınan shıqqaydı.

Ulıwma «Súymegenge súykenbe» muzikalı komediyasınıń sheber saxnalastırılıwı hám akterlar tárepinen júdá jaqsı atqarılıwı, shıǵarmanıń kórkem ideyalıq oyın hár tárepleme tolıq ashıp beriliwi onı úlken tabıslarǵa eristirdi.

REFERENCES

1. Raxmanbergenov N., Moyanov I. UZBEK TRADITIONS AND LYRICAL SONGS //Modern Science and Research. – 2024. – T. 3. – №. 1. – C. 142-147.
2. Jiyeńbaevich M. I. The evolution of music pedagogy of the karakalpak people: Historical and theoretical aspects //Asian Journal of Research in Social Sciences and Humanities. – 2021. – T. 11. – №. 10. – C. 27-32.
3. Jiyeńbaevich M. I. Competence-based approach in higher musical and professional education //ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 12. – №. 4. – C. 42-47.
4. Moyanov I. TRAINING AND DEVELOPMENT OF ART PERSONNEL //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 65-69.
5. Jiyeńbaevich M. I. COMPETENCE-BASED APPROACH IN HIGHER MUSICAL AND PROFESSIONAL EDUCATION //PROMINENCE OF INFORMATION BASES& MEDIA ASSESSMENTS IN THE POST CONFLICT MARKETING ENVIORNMENT.
6. Muxammetdinova L. THE DEVELOPMENT OF THE ART OF GIVING IN NORTHERN PAKISTAN AS AN EXAMPLE OF THE YEARS OF INDEPENDENCE //Modern Science and Research. – 2023. – T. 2. – №. 9. – C. 74-78.
7. Maxamatdinovna M. L. FOLKLORE AS A SPECIAL FORM OF CREATIVITY //International Journal of Advance Scientific Research. – 2023. – T. 3. – №. 09. – C. 282-284.
8. Makhammatdinovna M. L. As a Means of Providing Aesthetic Education to the Students of the Art of Embroidery //Vital Annex: International Journal of Novel Research in Advanced Sciences. – 2023. – T. 2. – №. 3. – C. 149-152.

9. Tajimuratova S. BASQARIW DÁREJESIN ILIMIY DÁREJEDE RAWAJLANDIRIW //NRJ. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 24-27.
10. Tajimuraova S. S. INFORMATION AND COMMUNICATIONS IN MANAGEMENT //Journal of Integrated Education and Research. – 2022. – Т. 1. – №. 5. – С. 509-511.
11. Saginbaevna T. S. FORMATION OF STUDENTS'SKILLS OF INDEPENDENT PERFORMANCE THROUGH THE TEACHING OF ART HISTORY //Spectrum Journal of Innovation, Reforms and Development. – 2022. – Т. 9. – С. 386-392.
12. Тажимуратова Ш. С. САЊАТШУНОСЛИК ФАНЛАРИНИ ЎЎҚИТИШ ОРҚАЛИ ТАЛАБАЛАРНИНГ МУСТАҚИЛ ИШЛАШ КЎНИКМАЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ. – 2023.
13. Shaxnoza T., Rayxan K. JOYBARLARDIŃ SHÓLKEMLESTIRIWSHI STRUKTURALARI //NEW RENASSAINCE CONFERENCE. – 2024. – Т. 1. – №. 2. – С. 124-128.